

LES DENOMINACIONS DE LES VIES D'ESCALADA AL PAÍS VALENCIÀ

Jorge CRUZ OROZCO
Josep Maria DOMINGO i ROIG

Relació de noms de vies d'escalada. Una proposta de classificació i alguns comentaris

En l'actualitat hom pot estimar que hi ha prop d'un centenar d'escoles d'escalada al P.V., amb un total d'itineraris que ultrapassa llargament el miler. El present treball ha utilitzat com a material base un nomenclàtor compost per 490 noms de vies, provinents de 32 àrees o escoles d'escalada¹ que hem considerat representatives.

(1) Relació d'escoles d'escalada considerades.

Pic de Penyagolosa	(L'Alcalatén)
Estret del Millars	(Alt Millars)
Barranc de la Maimona	"
Risco del Morrón	"
Torre de Jérica	(Alt Palància)
Xulilla	(Els Serrans)
Cuchillos de Contreras	(Plana d'Utiel)
Ventamina	"
Silla del Papa	"
Peñarrubia	"
Agulla Roja	"
Penyes de Guaita	(Camp de Morvedre)
Cavall Bernat	(Ribera Alta)
Serra de les Agulles	"
Tallat Roig	"
Tallat Negre de la Casella	"
Penya Roja de Xàtiva	(La Costera)
L'Aventador	"
Benicadell	(Vall d'Albaida)
Penyalba	(La Safor)
Penya Roja de Marzuquera	"

1.— Denominacions que fan referència als escaladors mateixos.

1.1. El nom de la via fa referència als primers ascencionistes: els qui obren l'itinerari el bategen amb llurs noms. (A més dels ací esmentats, molts altres figuren al nomenclàtor).

<i>Pany-Haus</i> (Penyal d'Ifac)	<i>Montesinos-Botella</i> (Puigcampana)
<i>Gómez-Cano</i> (Penyal d'Ifac)	<i>Chorro-Pomares</i> (Puigcampana)
<i>Manfred</i> (Penyal d'Ifac)	<i>Kami</i> (malnom) (Casa de Dios)
<i>Matas Lozano</i> (Penyal d'Ifac)	<i>Blanes</i> (Peñas del Rey)
<i>Anglada Gallego</i> (Penyal d'Ifac)	<i>Navarro</i> (Peñas del Rey)
<i>Pere Cabrera</i> (Penyal d'Ifac)	<i>Luis Rico</i> (Peñas del Rey)
<i>Diedro Botella</i> (Penyal d'Ifac)	<i>Carrasco</i> (Peñas del Rey)
<i>Capi Amores</i> (Cuchillos de Contreras)	<i>Rafael Vercher</i> (Peñas del Rey)
<i>Gúrlles-Campos</i> (Cuchillos de Contreras)	<i>Toni Miró</i> (Barranc del Cint)
<i>José Angel Lucas</i> (Cuchillos de Contreras)	<i>Cebrián-Aranda</i> (Cavall Bernat)
<i>Diedro Botella</i> (Cuchillos de Contreras)	<i>Clausi</i> (Penya Roja de Xàtiva)
<i>Notario</i> (2 vies) (Cuchillos de Contreras)	<i>Gat-Camals</i> (malnom) (Penya Roja de Xàtiva)
<i>Sherpa-Gallach</i> (Penyagolosa) («Sherpa»: malnom)	<i>Espolón Llongo</i> (Silla del Papa)
<i>Diedro Gallego</i> (Puigcampana)	<i>Espolón Botella</i> (Silla del Papa)
<i>Anglada-Cerdà-Gallego</i> (Puigcampana)	<i>Llobat-Blasco</i> (Ventamina)

1.2. El nom fa referència col·lectiva o general als primers ascencionistes.

1.2.1. Nacionalitat o procedència geogràfica.

<i>Valencians</i> (Ponotx)	<i>De los Suizos</i> (Serra de Toix)
<i>Catalans o Catalunya</i> (Ponotx)	<i>Directísima Murciana</i> (Agulla Roja)
<i>Espolón de los Ingleses</i> (Ponotx)	

1.2.2. Entitat o grup excursionista.

<i>UGM</i> (Penyes de Guaita)	<i>Directa UBSA</i> (Penyal d'Ifac)
<i>AALOS</i> (Ventamina)	<i>GEM</i> (Ponotx)
<i>AALOS</i> (Penya Roja de Xàtiva)	<i>Fisura Acclivis</i> (Puigcampana)
<i>GAME</i> (Cuchillos de Contreras)	<i>Deportes Moral</i> (firma patrocinadora) (Estret del Millars)
<i>San Bernardo</i> (Ventamina)	
<i>C.E. Fontinient L'Aventador</i>	<i>Los Mansos</i> (nom de colla) (Peñarrubia)
<i>Diedro UBSA</i> (Penyal d'Ifac)	

Serra de Toix - Mascarat	(Marina Baixa)
Penyal d'Ifac	"
Puigcampana	"
Ponotx	"
Casa de Dios	"
Castell de Guadalest	"
Barranc del Cint	(L'Alcoià)
Uixola	"
Castellar	"
Canalons	"
Peñas del Rey	(Alt Vinalopó)

1.3. El nom fa referència, a manera d'homenatge o dedicatòria, a un altre escalador, a una persona propera o estimada (abunda el cas de les núvies), o a un fet o lloc significatiu per als escaladors.

Rafael Cebrián (Ponotx) (prestigiat muntanyer valencià)

Wito Legía (Risco del Morrón) («Wito» és el malnom d'un escalador que acomplia el servei militar a la «Legión»)

Terry (Barranc del Cint) (famós escalador francès)

El Alguacil (Estret del Millars) (l'agutzil de Montán)

Groenlandia (Ventamina) (objectiu d'una expedició alpinística)

Tupungato (Peñas del Rey) (ídem)

Josefa (Puigcampana)

Susana (Cuchillos de Contreras)

Angels (L'Aventador)

Mariam (Tallat Roig)

Belen (Casa de Dios)

Conchi (Barranc del Cint)

2.— Denominacions que fan referència a l'àmbit físic de l'escalada: configuració de la paret, situació de la via, etc.

2.1. Configuració, topografia i morfologia de la paret. Solen aparèixer en combinació amb un altre element que personalitza el nom.

Los Diedros (Puigcampana)

Esperó «La gente de Pepsi» (Puigcampana)

Esperó Sense nom (Puigcampana)

Chimenea de Alcatraz (Puigcampana)

Fisura Neolítica (Puigcampana)

Canalón de Mariano (Puigcampana)

Aresta de la Brànquia (Puigcampana)

Directa de la Brànquia (Puigcampana)

La Chimenea (Penyes de Guaita)

Manto gris (E. de Millars) (placa de roca de color gris)

Pilar Sur (Cuchillos de Contreras)

Agulla Foradada (Serra de les Agulles)

Diedre Roig (Penya Roja de Xàtiva)

Diedret (Penya Roja de Xàtiva)

La Panxeta (Penya Roja de Xàtiva)

Chimenea Integral (Ventamina)

Fissures (L'Aventador)

Cresta (Benicadell)

Les Llesques (Penyalba)

La Nariz (Penyal d'Ifac)

Techo Pirineos (E. de Millars)

Diedro Botella (C. de Contreras)

2.2. Situació de la via en la paret o conjunt de parets que formen l'escola.

Interior (Silla del Papa)

Central Exterior (Silla del Papa)

Pedestal (Silla del Papa)

Pared Central (Peñas del Rey)

Arista W (C. de Contreras)

Fisura Oblicua (C. de Contreras)

Norte (C. de Contreras)

Espolón Tumbadito (Benicadell)

Nevera del Diablo (Xulilla) (situada en una freda ombria)

Nautilus (Penyal d'Ifac) (horizontal per sobre el mar)

Gran Diagonal (Benicadell)

Central (Risco del Morrón)

2.3. Element o objecte natural o artificial extern a l'escalada però que permet identificar o individualitzar la via.

Nido de àguilas (Ventamina)

Herbes màgiques (P. d'Ifac)

Femer (Guadalest)

Pinchos (P. de Guaita)

La palmereta (Penyalba)

Lavadero (Jérica)

3.— Denominacions que fan referència a l'activitat mateixa de l'escalada.

3.1. El nom designa material tècnic d'escalada.

<i>Tacos</i> (Ventamina)	magnesi)
<i>Jumar</i> (Penyalba)	<i>Polvos mágicos</i> (P. del Rey) (ídem)
<i>Polvos mágicos</i> (P. d'Ifac) (referència al	

3.2. Caràcter global de l'escalada segons la dificultat i el traçat.

<i>Normal</i> (Agulla Roja)	<i>Rompededos</i> (Puigcampana)
<i>Directa</i> (Agulla Roja)	<i>Diedre del Pas Dulfer</i> (Marxuquera) (denominació tècnica)
<i>Directíssima</i> (Agulla Roja) (aquesta triple gradació implica una dificultat creixent)	<i>Macabra</i> (Agulla Roja) (al·lusió al mal estat de la roca)
<i>Esperó Elegant</i> (Puigcampana) (el terme «elegant» és significatiu en l'argot)	<i>Examen</i> (P. de Guaita) (funció de la via en els cursets)
<i>La Fina</i> (Serra de Toix) (ídem)	

3.3. Analogia en el traçat, tipus de roca o dificultat, amb altres vies o zones més o menys conegudes.

<i>Montserratina</i> (P. de Guaita)	famosa via del Verdon, França)
<i>Yosemiteada</i> (Marxuquera) (Yosemite: famosa àrea d'escalada, USA)	<i>Les Cortes</i> (P.R. de Xàtiva) («Les Courtes»: famosa paret dels Alps)
<i>Vignemalet</i> (Barranc del Cint) (Vignemale: cim pirinenc)	<i>Alpes</i> (Ventamina)
<i>Papi on side</i> (Xulilla) («Mammy on side»:	<i>Leiva</i> (Ponotx) (vall i àrea d'escalada de Múrcia)

Aquests tres primers epígrafs comprenen, tret d'algunes excepcions, noms de vies obertes en la fase d'escalada clàssica que abasta, grosso modo, de 1960 a 1980. Hom hi observa una notable recurrència a l'activitat mateixa, amb una mena de metallenguatge. En serien les notes distintives:

- la intenció descriptiva,
- la voluntat de deixar constància de l'escalador mateix,
- la manca de distanciament i fins i tot una certa sacralització.

A partir dels anys 80, els canvis significatius propiciaran una nova actitud en la creació d'aquests neotopònims.

4.— Denominacions que fan referència a l'escalada mateixa però des d'una nova perspectiva.

4.1. El nom es relaciona amb el caràcter i la dificultat de la via, però considerats de manera subjectiva amb una cert distanciament i un peculiar sentit de l'humor.

<i>Pánico en las neuronas</i> (Xulilla)	« <i>E donde vai desgraciato</i> » (E. de Millars)
<i>Neumonía mantenida</i> (Xulilla) (l'adjectiu «mantingut» denota que el grau de dificultat no minva)	<i>Juegos de azar</i> (E. de Millars)
<i>Le llamaban «volarás»</i> (Xulilla) («volar» en l'argot és caure)	<i>El filo de la guadaña</i> (E. de Millars)
<i>La broma de Satán</i> (E. de Millars)	<i>Esto no es alpinismo</i> (E. de Millars) (referència a a contraposició alpinisme-escalada esportiva)
<i>Máxima ansiedad</i> (E. de Millars)	<i>Septicidío trágico</i> (Marxuquera) (ref. al VIIé grau de dificultat)

Via Crucis P2 (E. de Millars)
Alta tensión (E. de Millars)

«Stick Fluish» (Marxuquera)
Alto voltaje (C. de Contreras)

4.2. Dedicatòria a un company, o bé a algun personatge.

Diedro del Negre (Maimona) (malnom d'un escalador) d'un escalador
Pericondrio Tragal (E. de Millars) (nom)
Diedro Joaquín Blume (E. de Millars) d'un os de l'oït en el qual un escalador patia una dolència
Pelut de caixeta (E. de Millars) (malnom)

5.— Noms els referents dels quals són aliens al món de l'escalada.

5.1. Inspirats en l'àmbit cultural del cinema, el còmic i la música rock-pop.

Es la onda (Xulilla) *Vieta Fritz the cat* (E. de Millars)
Annie Hall (Xulilla) *Blade Runner* (E. de Millars)
Alien Sex Friends (Xulilla) *Mister Proper con frescura de limón*
Anamba bulumba (Xulilla) (Maimona)
El fantasma de la ópera (Xulilla) *Pitufosis* (Maimona)
Panoramix (Xulilla) *The Rolling Stones* (Ponotx)
Angel de cuero (Xulilla) *Dire Straits* (Toix)
Hijos de Caín (Xulilla) *Snoppy* (Contreras)
La cúpula del trueno (Xulilla) *Diedro Quadrophènia* (Maimona)
Españoles, ancha es Castilla (Xulilla) *Kortatu* (Marxuquera)
Dedos pringosos (E. de Millars) *Who* (L'Aventador)

5.2. Noms amb un referent poc explícit però en el marc de l'estètica subjacent a l'apartat 5.1., i amb un element de connotacions màgiques o misterioses.

Sueños de verano (Xulilla) *La orgía de Neptuno* (P. Ifac)
La ley del relámpago (Xulilla) *Atlántida* (P. Ifac)
Hechizo de luz (Xulilla) *Revelación* (P. Ifac)
El monstruo está ciego (E. de Millars) *Luna llena* (Toix)
El crepúsculo de los jinetes (E. de Millars) *Astrokangrena bucólica* (L'Aventador)
Eclipse de luna (E. de Millars) *Las hadas* (Ponotx)
Estrella del alba (P. Ifac) *Lluvia magnética* (Ponotx)

5.3. Noms que fan referència a drogues de diversa mena.

Peyote de bote (Marxuquera) amb el doble sentit de «colgao» referit a un estat de dependència i a la situació de l'escalador
Día de borrachera (Marxuquera)
Cocaína (E. de Millars)
El Baile de los colgaos (E. de Millars) (juga *Si bebes no conduzcas* (Xulilla)

5.4. Noms amb referències sexuals

Cicatriz en la matriz (Xulilla) *Aberraciones sexuales* (E. de Millars)
Reina de la seducción (Xulilla) *Furor uterino* (E. de Millars)
Con el falo como un palo (Xulilla) *Las tetas de mi novia* (E. de Millars)
Mujer caliente verga arrogante (Xulilla)

6.— Grup vari. Es difícil determinar-ne els referents o motivacions, així com establir afinitats.

Es tracta d'un grup ben nodrit; n'inclouem alguns noms a tall d'exemple.

<i>Iberia</i> (C. de Contreras)	<i>Poleo menta</i> (E. de Millars)
<i>Internacional</i> (C. de Contreras)	<i>Carbón 14</i> (L'Aventador)
<i>De los tres</i> (C. de Contreras)	<i>La filla del guitarrista</i> (L'Aventador)
<i>La paella</i> (Puig Mola-Buixcarró)	<i>Faraón</i> (Barranc del Cint)
<i>Europa</i> (Puigcampana)	<i>Fresas con nata</i> (Canalons)
<i>Cleptomania</i> (Puigcampana)	<i>Fili-Flan</i> (Casa de Dios)
<i>Caramelos Paco</i> (E. de Millars)	

6.1.— Nom amb referències polítiques

<i>Libertad</i> (Casa de Dios)	<i>Terra Lliure</i> (Marxuquera)
<i>Diada del P.V.</i> (Puigcampana) (via oberta en aqueixa data).	<i>Gora ETA</i> (Marxuquera)
	<i>PSAN</i> (Marxuquera)

Els epígrafs 4, 5 i 6 inclouen topònims de vies obertes majoritàriament després de 1980 i que constitueixen una bona mostra de la nova actitud denominadora configurada a partir d'aqueixa data.

Trets distintius en podrien ser:

- considerable reducció de noms referits a l'activitat mateixa: hi desapareixen gairebé completament els que inclouen els noms propis dels primers ascencionistes,
- integració de referents culturals aliens a l'escalada i d'origen urbà,
- la intenció descriptiva, subjacent a les denominacions de la fase clàssica, ha estat substituïda per un marcat desig d'originalitat i provocació.

Conclusions

En la present comunicació hem partit de la consideració com a autèntics topònims dels noms de les vies d'escalada. L'estudi i classificació d'un nomenclàtor de gairebé 500 ètims ens demostra que les denominacions permeten, fins i tot al no iniciat, conèixer algunes de les motivacions que regeixen en l'acte de triar nom, i també les profundes transformacions que aquelles han experimentat. Les dues fases de la recent evolució de l'escalada poden identificar-se a través de dues actituds ben diferents en la denominació. Ja hem comentat el tret distintiu d'ambdues.

Creiem que en general el ventall de motivacions que hom posa en joc en triar denominació per a una nova via d'escalada és molt ampli. Hom pren els referents emprats tant de l'activitat escaladora mateixa com d'altres cercles externs: elements significatius de la cultura i els gustos de qui tria el nom, del seu «espai personal» (vida quotidiana, llocs sovintejats, etc.), i d'altres de difícil identificació. Hom pot afirmar que, en un nombre significatiu d'ocasions, la tria del nom no és realitzada mitjançant un procés complex de decisió: definició de l'àmbit semàntic que s'hi ha de reflectir, recerca de denominacions alternatives, valoració i selecció final. El nom de la via surt sovint d'un episodi banal ocorregut els dies anteriors; d'una cançó o pel·lícula; de les converses mantingudes durant l'escalada i la seua preparació; etc. Es tracta, doncs, d'un acte amb elevades dosis d'espontaneïtat. Aquest caràcter s'accentua en la segona de les fases considerades, caracteritzada per l'escalada esportiva i un nou tipus d'escalador. La dita espontaneïtat no resta vigència al neotopònim, puix que el seu valor ve definit més per la seua acceptació i ús per la comunitat que no pas per la manera en que ha estat generat. Pensem a més que en molts topònims tradicionals d'àrees rurals subjeuen actituds semblants a les dels escaladors.

El conjunt de nous topònims que constitueixen les denominacions de les vies ens dona bàsicament una doble informació. D'una banda la relativa a les parets i les propostes per accedir-hi; d'altra la que fa referència a les persones que realitzen aquesta activitat i exerceixen l'acció denominadora.

En el primer aspecte —i tal com ja ha estat exposat— contribueixen, en el context d'uns topònims de més ampli abast, a descriure i singularitzar tant determinats accidents orogràfics com les possibles maneres de recórrer-los que ens són proposades; la qual cosa és expressió d'una activitat integradora i apropiatòria per part de l'home respecte als dits accidents.

En el segon —i aquest pot ésser un aspecte força singular— reflecteixen tant la procedència com les actituds dels escaladors, així com l'evolució de l'escalada mateixa. Pel que fa a la procedència, sabut és que l'escalada és, com l'alpinisme en general, un fenomen originàriament urbà i així sembla seguir essent, si més no entre nosaltres. En aquest sentit quan l'escalador, d'extracció urbana, s'apropa a les muntanyes per obrir-hi itineraris d'escalada se sent en completa llibertat per batejar eixes rutes que abans eren inexistents i en conseqüència ell considera creació seua. I ho fa prenent com a referent elements de la seua cultura urbana que no sempre, o millor dit gairebé mai, tenen una connexió directa amb la cultura rural d'on provenen els noms de les muntanyes i en la qual s'integren aquells nous noms d'una manera diguem-ne artificial. Caldria fer ací una consideració particular: l'escalador per tal de situar la seua via en una determinada muntanya, ha fet servir generalment la toponímia preexistent; però quan aquesta li ha estat desconeguda, també li ha inventat de vegades un nom, la qual cosa ha originat en algun cas peculiars discrepàncies o situacions anòmales (cas de la denominació «Tozal de Levante» en la serra d'Aitana).

Quant a l'actitud de l'escalador, fou en principi la de deixar constància de si mateix i de denotar especificacions tècniques. Després féu aparició una certa voluntat creadora per donar pas a una fase on predominen clarament les connotacions, les apreciacions subjectives i les imatges deliberadament alienes al món de l'escalada. Els referents que nodreixen aquestes noves denominacions palesen el predomini dels escaladors joves i en contacte amb el que ha estat denominat les noves manifestacions culturals urbanes. En les denominacions recents hi ha la inconfusible i típica barreja d'elements procedents de la música pop, del còmic, del cinema i la literatura de ciència ficció.

Aqueixa aparició és ensems reflex de l'evolució de l'esport de l'escalada. Els escaladors de la primera etapa a ca nostra s'inserten en el si del que podríem anomenar muntanyisme tradicional. Les denominacions de les vies que ells obriren són producte d'una filosofia muntanyenca en què el primer escalador d'una via en té consciència de la gesta i la voluntat de deixar la seua signatura, actua com un capdavanter que es complau en precisar la ruta que ha traçat. Els de la segona etapa, amb una mentalitat més dessacralitzada i «esportiva», conscients dels ràpids progressos de la dificultat i de la tècnica, adopten a l'hora de denominar les seues vies la mateixa actitud distanciada i desmitificadora que manifesten envers la seua activitat. L'element tècnic —tot i que ha experimentat notoris avanços, o precisament per això— passa a un segon terme. I al primer pla hi ha un altre tipus de signatura, una altra mena d'identificació del lloc o del recorregut amb els imaginatius elements a què ens hem referit.

Avançant una mica més enllà, podem entreveure en aquestes dues fases dues formes de relació amb l'espai muntanyà en general i amb les parets susceptibles d'ésser escalades en particular. En la primera, la muntanya és concebuda com un tot unitari en el qual hom du a terme les activitats muntanyeres. Hi ha doncs un elevat grau d'identificació amb el paisatge, que és percebut com a suport i element imprescindible de la cultura excursionista. En la segona fase potser siga adient de parlar d'una dissociació entre les parets i la resta del paisatge. L'escalada esportiva centra el seu interès gairebé exclusivament en aquelles, les quals són considerades com a «gimnàs natural». És aquesta petita història el que hom pot llegir en aquestos modestos topònims.

Voldríem també parar esment, ni que siga breument, en la distribució lingüística dels noms objecte de la nostra consideració. D'entrada cal remarcar que al nostre país les denominacions

en català hi són minoritàries; cosa que, per una altra part, no fa sinó reflectir la situació sociolingüística general. Sembla doncs evident que la llengua majoritària dels nostres escaladors és el castellà. La qual cosa té una repercussió interessant, puix que —en denominar en eixa llengua les vies que obren— insereixen uns noms en castellà en el context de zones de toponímia i parla preponderantment catalanes.

D'altra banda, pel que fa a la distribució dels noms en una i altra llengua, constatem que les denominacions en català predominen en aquelles zones que han estat camp d'activitat preferent d'escaladors provinents de nuclis altres que la ciutat de València (cas de Xàtiva, Alzira, Alcoi, etc.).

La present comunicació ha intentat d'explorar, a la llum dels noms de vies d'escalada, una faceta de les complexes relacions entre món rural i urbà. És possible considerar la presència de referents culturals urbans en els topònims d'escalada, majoritàriament rurals, com un exemple més de l'ampli fenomen de la rurbanització. Constitueix al nostre parer una mostra de la generació de topònims i de la interessant lectura que aquest permeten, tot aportant informació del col·lectiu que crea els neotopònims i de la seua relació amb l'espai rural.

D'altra banda, esperem haver cridat l'atenció sobre la relació d'excursionistes i muntanyers amb la topinímia. Relació viva i establerta tant en termes d'ús com de creació. Cap considerar l'excursionisme valencià, en un moment dinàmic, com un moviment esportiu-cultural d'arrel popular. Tal caràcter és la condició necessària però no pas suficient perquè s'imbrique activament en algunes fases de les tasques toponímiques que encara resten per fer al País Valencià. Els seus efectius numèrics, el seu coneixement i la seua actitud envers el nostre país, la seua organització territorial, permetrien una eficaç col·laboració amb estudiosos i entitats culturals. Creiem que l'esforç bé s'ho valdrà.